

NOTA INFORMATIVĂ

la proiectul Legii cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative

1. Cauzele care au condiționat elaborarea proiectului, inițiatorii și autorii proiectului

Gradul de umanizare a politicii penale a unei țări este deseori măsurat prin numărul de deținuți pe cap de locuitor. Acest indicator depășește de două ori media în țările Consiliului Europei. La începutul anului 2016, Moldova avea 227 deținuți la 100 000 locuitori¹, România – 144, Bulgaria – 125, Italia – 88, Germania – 76, Norvegia – 71. Rata medie a populației penitenciare în Europa a fost de 133 în 2013². Această rată este influențată de trei factori: numărul de intrări în penitenciar, durata privațiunii de libertate și dinamica infracționalității. Moldova are o rată relativ scăzută a infracțiunilor pe cap de locuitor comparativ cu țările Europene³. Numărul de condamnări la închisoare este de asemenea redus și nu a variat semnificativ în ultimii ani⁴. Prin urmare, **principala cauză a suprapopulării închisorilor este durata privării de libertate.**

Proporția deținuților ce ispășesc termene mai mari de 10 ani este de trei ori mai mare în Moldova (33%) decât media în țările Europene (11%)⁵. În Germania, doar 1% din deținuții ce ispășesc termene de 10 ani și mai mult, în Norvegia - 9%, în România - 18%. Numărul mediu de ani executați în penitenciarele din Moldova din total eliberări a fost **de 10 ani**⁶ în 2014 – 2015 și de 5 ani în 2013. În Europa, perioada medie ispășită în penitenciare este de **8 luni**⁷. În Norvegia, în mediu condamnații au executat în închisoare 173 de zile în 2013.

Privarea de libertate pentru perioade îndelungate, în condiții de detenție inumane, fără ocupații utile are efect contrar scopului pedepsei. Având în vedere tradițiile și regulile criminale moștenite din perioada sovietică și în lipsa unui sistem de separare a infractorilor profesioniști de infractorii mai puțin periculoși, închisorile sunt mai degrabă „școli” de recrutare în crima organizată. Din acest considerent, legislația trebuie să prevadă **mecanisme funcționale de executare a pedepsei în comunitate** pentru condamnații motivați să se schimbe și să respecte legea. Alternativele la închisoare s-au dovedit mult mai eficiente pentru infractorii cu un grad de risc mediu spre redus, fapt atestat în numeroase cercetări. În majoritatea țărilor Europene, se implementează eficient forme variate de executare a pedepsei penale, de exemplu, executarea termenului întreg sau parțial în penitenciare de tip deschis, în centre de tratament, la domiciliu cu sau fără monitorizare electronică și în comunitate în condiții speciale.

În Republica Moldova, se atestă o **scădere dramatică a numărului de persoane liberate condiționat înainte de termen**, de la 1570 în 2007 la 335 în 2015⁸, deși Consiliul Europei promovează această soluție pentru a spori siguranța publică și reduce desocializarea deținuților⁹. A scăzut rata admisibilității demersurilor de către instanțe de la 73% în 2007 la 41% în 2015, fapt ce poate fi explicat prin condițiile suplimentare adăugate în legislație în ultimii ani.

În țările Europene, în mediu, fiecare a treia persoană liberată din penitenciare este liberată condiționat. În Moldova, proporția liberărilor condiționate în total au scăzut de la 40% în 2008 la 18% în 2015, spre

¹ În baza unui număr de locuitori ai Republicii Moldova de 3.55 milioane.

² Raportului Anual privind Statistica Penală al Consiliului Europei, SPACE I – Populații Penitenciare, pg. 42 <http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>

³ Conform datelor Ministerului Afacerilor Interne, anual se înregistrează aproximativ 30-38 mii infracțiuni, dintre care în privința a aprox. 20 mii se pune în urmărire penală, ulterior aprox. 10 mii persoane sunt condamnate. Drept contrast, în Norvegia, numărul infracțiunilor înregistrate este la nivelul sutelor de mii, numărul persoanelor condamnate anual tot în jur de 10-12 mii, totuși numărul deținuților este de 2-3 ori mai mic decât în Moldova. Rata criminalității în 2014 a fost 1107 infracțiuni la 100 000 locuitori în 2014.

⁴ În ultimii șapte ani, numărul total de persoane condamnate la privațiune de libertate a variat între 1653 și 1895. Ponderea pedepselor privative de libertate în numărul total de condamnări pronunțate pe parcursul unui an, s-a micșorat de la 25% în 2009 la 19% în 2013. www.statistica.md

⁵ Raportului Anual privind Statistica Penală al Consiliului Europei, SPACE I – Populații Penitenciare, pg. 117.

⁶ Informația Departamentului Instituției Penitenciare prezentată la solicitarea NORLAM din 18.01.2016.

⁷ Raportului Anual privind Statistica Penală al Consiliului Europei, SPACE I – Populații Penitenciare, pg. 2

⁸ Raport statistic privind activitatea primei instanțe privind judecarea cauzelor penale, Departamentul Administrare Judecătorească al Ministerului Justiției.

⁹ Rec (2003)22

deosebire de România unde în ultimii cinci ani peste 75% din total liberări sunt condiționate. Liberările din penitenciar cu înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsa mai blândă au reprezentat doar 1-2% din total liberări în perioada 2008-2015 în Moldova.

Condamnările Republicii Moldova la CtEDO

Este de menționat că, **o treime din condamnările Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului vizează articolul 3**, inclusiv pentru condițiile precare de detenție, mai ales în penitenciarele de tip izolator. Compensațiile pentru încălcarea articolului 3 în 22 de cazuri pe care le-a acceptat Moldova, în urma plângerilor la CtEDO, între anii 2012 – 2014, se ridică la 344.000 euro, iar în urma condamnărilor CtEDO, Moldova a achitat 253.657 euro, în urma a 27 de condamnări. **În total au fost plătiți aproape 600.000 de euro**, fără a lua în calcul compensațiile dispuse de judecători la nivel național.

În cazul **Shishanov c. Moldovei**, considerat de mulți juriști un ultim avertisment al Curții înaintea unei hotărâri pilot contra Moldovei, CtEDO notează:

„...prima constatare a unei încălcări a articolului 3 al Convenției de către Republica Moldova din cauza condițiilor precare de detenție din închisorile sale a fost făcută în hotărârea Ostrovar (Ostrovar v. Moldova, nr. 35207/03, §§ 80-90, 13 Septembrie 2005) și de atunci a constatat în mod regulat aceeași încălcare în peste treizeci de cauze din Moldova¹⁰. Ea a putut astfel observa o serie de probleme legate de închisorile din această țară, inclusiv supraaglomerarea, lipsa de igienă și a condițiilor materiale adecvate, de proastă calitate și cantitate insuficientă de alimente, precum și de lipsa de îngrijiri medicale adecvate[...]. Mai mult decât atât, caracterul repetitiv al problemelor identificate în cazul de față este confirmat de faptul că mai mult de șaptezeci de cereri împotriva Republicii Moldova cu privire la condițiile în locurile de detenție și care ridică, la prima vedere, o problemă de compatibilitate cu articolul 3 din Convenție sunt în prezent pendinte în fața sa.”

Cauza *Shishanov* este relevantă din mai multe considerente:

1. În primul rând, pe lângă constatarea încălcării art. 3 din Convenție, Curtea a invocat art. 46, reținând existența unei probleme recurente și accentuând **necesitatea introducerii unor remedii naționale efective**, care să permită autorităților naționale atât să constate în substanță încălcarea prevederilor Convenției și să dispună încetarea încălcării, cât și să acorde o despăgubire. Prin urmare, Curtea a extins aplicabilitatea soluției date dincolo de cauza concretă, acoperind astfel toate cauzele similare care ridică aceeași problemă.
2. În al doilea rând, hotărârea dată a fost adoptată în susținerea executării unui grup de cauze adoptate anterior de Curte și care nu au fost executate până în prezent. Comitetul de Miniștri, care este responsabil de executarea hotărârilor CEDO, în Raportul anual pentru anul 2015 a menționat expres că autoritățile Republicii Moldova s-au angajat să transmită un plan de acțiuni privind măsurile ce urmează a fi întreprinse în vederea remedierii situației. Conform regulii generale, Guvernul Republicii Moldova are la dispoziție șase luni din momentul devenirii

¹⁰ A se vedea, inter alia, cazurile (a se vedea, printre altele, Becciev c. Moldova, nr. 9190/03, §§ 41-48, 4 octombrie 2005, Holomiov, precitat, §§ 113-122, Istratii, precitat, §§ 48-59 et 68-72, Modarca, precitat, §§ 63-69, Ciorap c. Moldova, nr. 12066/02, §§ 65-71, 19 iunie 2007, Popovici c. Moldova, nr. 289/04 și 41194/04, §§ 56-57, 27 noiembrie 2007, Țurcan c. Moldova, nr. 10809/06, §§ 35-39, 27 noiembrie 2007, Malai c. Moldova, nr. 7101/06, §§ 33-35, 13 noiembrie 2008, Valeriu și Nicolae Roșca c. Moldova, nr. 41704/02, §§ 78-79, 20 octombrie 2009, Gavrilovici c. Moldova, nr. 25464/05, §§ 42-44, 15 decembrie 2009, I.D., precitat, §§ 44-46, Oprea c. Moldova, nr. 38055/06, §§ 39-42, 21 decembrie 2010, Rotaru c. Moldova, nr. 51216/06, §§ 33-42, 15 februarie 2011, Feraru c. Moldova, nr. 55792/08, §§ 41-46, 24 ianuarie 2012, Hadji c. Moldova, nr. 32844/07 și 41378/07, §§ 19-20, 14 februarie 2012, Constantin Modarca c. Republicii Moldova, nr. 37829/08, §§ 25-27, 13 noiembrie 2012, Ciorap c. Republicii Moldova (nr. 3), nr. 32896/07, §§ 35-37, 4 decembrie 2012, Mitrofan, precitat, §§ 37-41, Ipati, precitat, §§ 64-65 ; și Segheti, §§ 30-33).

definitive a hotărârii pentru a transmite Departamentului de executare a hotărârilor planul de acțiuni detaliat. Acest termen expiră în luna iunie 2016. Riscul neexecutării acestei hotărâri se poate materializa în comunicarea unei cauze pilot, adică comasarea și transmiterea tuturor cauzelor similare care se află pe rolul Curții (cel puțin cele 70 menționate mai sus) și oferirea Guvernului unui termen restrâns pentru soluționare. Trebuie considerat impactul financiar într-un interval redus de timp pe care executarea unei asemenea hotărâri l-ar avea pentru Republica Moldova, având în vedere că sumele acordate de Curte pentru încălcarea art. 3 cu titlu de prejudicii morale sunt în continuă creștere (10 000 euro în cauza *Shishanov*).

Situația în privința populației penitenciare degradează. În Raportul de Expertiză al Consiliului Europei¹¹, autoritățile din Moldova menționau modificările legislative la Codul Penal făcute în 2008, ce au dus la diminuarea constantă a populației penitenciare, ajungând la 6500 în 2013. Tot în acel an, în tot sistemul penitenciar existau 7890 de locuri de deținere. **La moment, populația penitenciară, per ansamblu, depășește numărul de locuri existente.**

Pedeapsa cu închisoarea ca o ultimă soluție (ultimo ratio)

Consiliul Europei în preambulul Regulilor Europene reiterează că privarea de libertate a persoanei trebuie să fie o soluție ultimo ratio. Într-o altă recomandare adresată statelor membre¹², Consiliul Europei stabilește că:

„privarea de libertate trebuie considerată o sancțiune sau măsură extremă și, de aceea, trebuie impusă numai când, din cauza gravității infracțiunii, orice altă sancțiune sau măsură ar fi evident inadecvată.”

Totodată, Consiliul Europei impune stabilirea:

„unui set corespunzător de sancțiuni și măsuri comunitare, posibil gradate în funcție de severitate; procurorii și judecătorii trebuie determinați să le folosească cât mai mult posibil”

Individualizarea și executarea pedepsei în cazul recidivei

Consiliul Europei, într-un document intitulat „Răspunsurile justiției penale la suprapopularea penitenciară din Moldova” atrage atenția asupra proporției mari a recidiviștilor din populația penitenciară totală, aproape de 60%¹³. Și reamintește Recomandarea Comitetului de Miniștri ai statelor membre referitoare la consistența la aplicarea pedepselor R(92)7¹⁴, care la lit. D, menționează următoarele: **„condamnările anterioare nu trebuie să fie folosite automat împotriva inculpatului”**.

Opinînd în aceeași direcție, ținem să evidențiem și Regulile Penitenciare Europene¹⁵ prescriu în preambul

*”Restricțiunile impuse persoanelor private de libertate trebuie să se reducă la strictul necesar și vor fi proporționale cu obiectivele legitime pentru care au fost impuse.”*¹⁶

Totodată, la cel mai scurt timp după intrarea în penitenciar, deținuții sunt evaluați din punct de vedere al riscului pentru a stabili regimul de siguranță aplicat. La evaluarea riscului se va lua în calcul riscul

¹¹ Raport de expertiză pregătit cu sprijinul Fondului fiduciar „drepturile omului”, Referință: PO 378399, 378402, martie 2013, p. 7.

¹² Recomandarea nr. R 22 (99) a comitetului de miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor, [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec\(99\)22%20in%20Romanian.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec(99)22%20in%20Romanian.pdf), accesat la 13.04.2016

¹³ Programmatic Cooperation Framework for Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus „Criminal Justice Responses to Prison Overcrowding in Moldova”, p. 20.

¹⁴ [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Recommendation%20R%20\(92\)%2017_E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Recommendation%20R%20(92)%2017_E.pdf), accesat la 12.04.2016

¹⁵ Recomandarea Comitetului de Miniștri ai statelor membre, referitoare la Regulile penitenciare europene Rec(2006)2, pct. 16 coroborat cu articolele 51 și 52.

¹⁶ Ibid. pct. 3.

de evadări și riscul pentru siguranța celorlalți deținuți, a personalului din penitenciare, a vizitatorilor sau chiar pentru ei înșiși¹⁷. Stabilirea automată a categoriei penitenciarului, doar în baza infracțiunii, fără a lua în calcul și alte aspecte și fără posibilitatea de fi revizuit mai târziu, pare inoportună. O astfel de abordare în cazul recidiviștilor indiferent de infracțiunea săvârșită pare neproportională și ineficientă din punct de vedere a corectării și reeducării condamnatului.

Prevederile privind recidiva suferă de incoerențe la aplicare. De exemplu, în cazul multor infracțiuni din Codul Penal singura pedeapsă prevăzută este amenda sau alternativ munca neremunerată, care la achitare stinge starea de recidivă. Astfel, în cazul infractorilor, care sunt pedepsiți cu alte pedepse decât închisoarea, perioada de recidivă durează până la executarea pedepsei, iar în cazul celor care sunt condamnați cu executare, legiuitorul le mai impune și o perioadă de recidivă ce variază de la 2 la 10 ani, a se vedea art. 111 Cod Penal.

Politica penală în privința persoanelor tinere

Conform prevederilor par. 11 a Recomandării Rec(2003)20 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitoare la noi modalități de tratare a delicvenței juvenile și rolul justiției juvenile¹⁸, „*reflectând tranziția mai îndelungată spre maturitate, trebuie să fie posibil pentru tinerii până la vârsta de 21 de ani să fie tratați într-o manieră comparabilă cu cea utilizată în cazul minorilor de vârstă mai fragedă, primii fiind supuși aceluiași intervenții, atunci când judecătorul este de părerea că ei nu sunt suficienți de maturi pentru a fi atrași la răspundere deplină pentru acțiunile comise, similar adulților.*”

Potrivit Memorandumului Explicativ la Recomandare¹⁹, în ultimii 15 ani, viețile tinerilor adulți s-au modificat dramatic, deoarece tranziția spre viața de adult s-a extins în mod simțitor în urma modificărilor demografice, celor legate de forța de muncă și găsirea unui loc de trai. Numărul tinerilor care își finisează studiile la vârsta de 16 ani, obțin un loc de muncă și pleacă de acasă, este cu mult mai mic. Marea majoritate, continuă să rămână în sfera educației, în familia de proveniență și își întârzie intrarea pe piața muncii până la 20 de ani sau chiar 25. Mai mult decât atât, modalitățile de a ajunge la viața de adult au devenit mult mai complicate și mai riscante. Cei fără calificări sau cu calificări și deprinderi slabe sunt, în special, vulnerabili la perioadele extinse de șomaj, alternate cu perioade de angajare în câmpul muncii cu un salariu prost plătit, locuri de muncă nesigure. Comparativ cu semenii lor de 20 de ani în urmă, tinerii adulți de astăzi au toate șansele să experimenteze dificultăți psihosociale, cum ar fi lipsa unui loc de trai sau abuzul de substanțe narcotice sau alcool. Deprivați de modalitățile de a-și obține independența și caracterul deplin de adult, mulți dintre ei rămân imaturi pentru mult timp și se comportă mai degrabă ca minorii. Deci, necesitatea unei abordări mai flexibile și individualizate pentru a le determina vinovăția și a-i trata ca minori, mai degrabă decât ca pe adulți, este mult mai puternică. În majoritatea statelor, vârsta majoratului este de 18 ani, vârsta la care majoritatea sistemelor penale consideră că un făptuitor este un adult matur. Cu toate acestea, după cum este recunoscut în **Recomandarea nr. R (87)20 cu privire la reacțiile sociale față de delicvența juvenilă, limita de vârstă pentru atragerea la răspunderea penală nu coincide întotdeauna cu gradul de maturitate al făptuitorului.**

¹⁷ Ibid. Regula 16 și 51, 52

¹⁸ Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri a Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delicvenței juvenile și rolul justiției juvenile (adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003), disponibilă la <http://cj.md/international/drept-international-public/460-recomandarea-rec-200320-a-comitetului-de-ministri-a-stator-membre-cu-privire-la-noile-modaliti-de-tratare-a-delicvenei-juvenile-i-rolul-justiiei-juvenile-adoptat-de-comitetul-de-ministri-la-24.html>

¹⁹ Disponibil la www.legislationline.org/documents/id/8024

Un neurolog american, Ronald E. Dahl, arată asupra faptului că, în grupa de vârstă de sex masculin 18-25 de ani, cel mai mare risc de deces îl constituie dificultățile în controlul comportamentului și emoțiilor. Caracteristicile semnificative ale acestui grup sunt adesea judecări imature și auto-control scăzut. Semenii au o influență mare asupra individului și personalitatea este încă în curs de dezvoltare. Cercetările în domeniul neuroștiinței arată în unanimitate că dezvoltarea creierului uman are loc în diferite stadii și pentru majoritatea oamenilor creierul nu este pe deplin dezvoltat decât până la maturitatea timpurie. Dezvoltarea raționamentului, conștiinței, riscului și consecințelor este strâns legată de cortexul prefrontal și cerebel, centri cerebrali care nu se dezvoltă pe deplin decât la vârsta de 24 – 25 de ani.

Condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoarea

Condamnare cu suspendarea condiționată a executării, prevăzut la art. 90 Cod Penal al Republicii Moldova, este un mecanism foarte util și eficient, persoanele ce sunt condamnate cu suspendarea condiționată a pedepsei au un grad redus de recidivă. Însă, judecătorii sunt ținuți să suspende pedeapsa în întregime fără a avea posibilitatea de a suspenda parțial pedeapsa. În unele state din Europa, spre exemplu în Norvegia judecătorul poate alege între suspendarea completă sau o condamnare cu suspendare condiționată parțială, cf. Codul norvegian penal Articolul 34. În Norvegia, există o tendință tot mai mare de a utiliza acest model de condamnare cu suspendare parțială.

Codul Penal Norvegian § 34.

În hotărâre instanța poate decide că executarea pedepsei integral sau parțial, este amânată pentru o perioadă de probă. Dacă executarea pedepsei este parțial suspendată, partea rămasă spre executare în penitenciar nu trebuie să fie mai mică de 14 zile.

Stabilirea unui mecanism preventiv și compensatoriu în conformitate cu standardele CEDO

CtEDO în hotărârea menționată mai sus Șişanov c Republicii Moldova, precum și în alte multiple hotărâri contra Moldovei a apreciat ca ineficiente actualele mecanisme prevăzute de: Legea nr. 1445 din 25.02.1998 cu ulterioarele modificări, Legea nr. 87 din 21.04.2011 cu ulterioarele modificări, precum și de art. art. 313, 473 Cod de procedură penală și menționează: „**Curtea consideră că statul pârât trebuie să pună la dispoziția justițiabililor un mecanism adecvat și efectiv, care să permită autorității competente să examineze în fond plângerile legate de condițiile precare de detenție și să acorde despăgubiri adecvate și suficiente**”. Pentru ca mecanismul (recursul) să fie efectiv, (a) autoritatea care îl soluționează ar trebui să fie independentă de autoritățile responsabile din sistemul penitenciar, (b) să asigure participarea efectivă a deținuților la examinarea plângerilor lor, (c) să examineze plângerile deținuților în timp util și cu diligență, (d) să dispună un vast arsenal de instrumente legale pentru eradicarea problemelor aflate la originea acestor plângeri, și (e) să fie în măsură să ia decizii obligatorii și executorii (Ananiev și alții, citată mai sus, §§ 214-216). Acest recurs ar trebui să permită, de asemenea, de a pune capăt rapid încarcerării în condiții contrare articolului 3 din Convenție (Torreggiani și alții, citată anterior, § 97).

Întru realizarea obligațiilor pozitive ale statului de ordin general, ce rezultă din hotărârea CtEDO Șişanov vs Republica Moldova, se propune un asemenea mecanism care va constitui un remediu preventiv și compensatoriu, atât pentru cele peste 70 de cereri pendente în fața Curții împotriva

Moldovei cât și pentru ceilalți condamnați și preveniți deținuți în sistemul penitenciar din țară.

2. Impactul proiectului

Obiectivul prezentului proiect de *Lege privind modificarea unor acte legislative* are drept scop racordarea legislației penale la standardele Consiliului Europei și, prin aceasta, reducerea populației penitenciare. Acest scop poate fi atins prin:

- Sporirea rolului instanței la individualizarea pedepsei ;
- Eliminarea majorării mecanice a pedepselor pentru recidiviști și eliminarea recidivei pentru infracțiunile ușoare și mai puțin grave;
- Eficientizarea mecanismului de liberare înainte de termen prevăzut la art. 91;
- Introducerea unui nou mecanism ce ar permite instanțelor să individualizeze executarea pedepsei, prin acordarea posibilității de a dispune la condamnare fracțiunea de pedeapsă a fi executată în penitenciar și fracțiunea a fi executată în libertate;
- Stabilirea unor criterii mai clare privind aplicarea art. 79;
- Stabilirea unui mecanism preventiv și compensatoriu în conformitate cu standardele CEDO.

3. Principalele prevederi ale proiectului și evidențierea elementelor novatorii ale proiectului

Codul Penal al RM pune la dispoziția instanțelor de judecată o serie de mecanisme pentru liberarea persoanelor de răspundere penală sau de pedeapsa penală, aplicare a alternativelor la detenție, diminuarea pedepsei prevăzute de partea specială a Codului Penal sau schimbarea ulterioară a măsurii de pedeapsă. De aceea, prezentul proiect de se concentrează pe extinderea posibilităților de aplicare a legislației curente și se limitează la introducerea a unui mecanism nou.

Prin prezentul proiect se propune:

1. Majorarea competențelor instanțelor de judecată de individualizare a pedepselor penale (în cazul liberării de pedeapsa penală și infracțiunilor comise în stare de recidivă);
2. Crearea unui mecanism diferențiat de dispunere a suspendării și divizării pedepsei cu închisoarea;
3. Sporirea numărului de ieșiri din penitenciar, prin:
 - a) crearea unui mecanism diferențiat de dispunere a liberării condiționate înainte de termen;
 - b) reducerea condițiilor ce trebui întrunite în vederea liberării condiționate înainte de termen;
 - c) compensarea muncii neremunerate și a activităților educative în penitenciar;
4. Reducerea limitelor de pedeapsă pentru persoanele ce nu au atins vârsta de 21 de ani;
5. Consolidarea principiului Consiliului Europei, ce prevede privarea de libertate drept o soluție ultimo ratio, prin:
 - a. stabilirea acestui principiu la art. 75;
 - b. sporirea numărului de pedepse alternative ce pot fi la eliberarea de răspunderea penală;
 - c. revizuirea criteriilor de suspendare condiționată a pedepsei cu închisoarea;
 - d. extinderea aplicării art. 92 privind înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă și asupra infracțiunilor grave;
 - e. extinderea aplicării art. 96 în privința amânării condamnării pentru femeile care au copii până la 8 ani și asupra bărbaților;
 - f. reanimarea acordului de recunoaștere a vinovăției.
6. În vederea respectării prescripțiilor CtEDO se propune stabilirea unui mecanism preventiv și compensatoriu.
 1. **Majorarea competențelor instanțelor de judecată de individualizare a pedepselor penale (în cazul liberării de pedeapsa penală și infracțiunilor comise în stare de recidivă);**

Articolul 34 la alineatele (2) și (3) prevede recidiva cu efect progresiv, cu alte cuvinte prevede gradul

recidivei în dependență de numărul și tipul infracțiunii. În timp ce o asemenea abordare poate fi înțeleasă în cazul infracțiunilor deosebit și excepțional de grave, echivalarea infractorilor ce au săvârșit infracțiuni ușoare sau mai puțin grave cu cei ce au săvârșit mai multe infracțiuni deosebit și excepțional de grave, doar în baza numărului de infracțiuni săvârșit de aceștia, este inacceptabilă atât din punct de vedere al pericolului acestora, cât și din punct de vedere al agravării pedepsei.

O asemenea abordare este inacceptabilă atât din punct de vedere a Consiliului Europei (a se vedea supra), cât și din punct de vedere al estimării gradului de recidivă, care trebuie să se facă în baza unei evaluări. Considerăm oportună excluderea literei a) în alineatele 2 și 3 din articolul 34.

Totodată, după modelul României și al Federației Ruse, sugerăm introducerea recidivei relative, adică excluderea recidivei în cazul infracțiunilor ușoare.

Articolul 72 la alin. 4, fără nicio argumentare din punct de vedere a riscurilor puse de deținut sau o evaluare preliminară stabilește că, persoanele care se află în stare de recidivă, chiar și pentru infracțiuni minore, sunt trimise să-și ispășească pedeapsa în penitenciare de tip închis. Ispășirea pedepsei alături de infractori violenți, ce au comis infracțiuni deosebit de grave, are un efect negativ și asupra celor condamnați pentru infracțiuni minore, ceea ce scade șansele de reabilitare și, prin urmare, sporește riscul de recidivă. Se propune excluderea sintagmei, ce prevede stabilirea penitenciarului de tip închis în cazul recidivei.

Articolul 82 alin. 2 precum a fost menționat, majorarea automată a pedepselor fără a ține cont de riscul de recidivă, caracterul infracțiunii și personalitatea autorului, este inoportună și contravine criteriilor de individualizare a pedepsei penale, precum și standardelor Consiliului Europei. Or, conform art. 82 alin. (2) în unele cazuri, instanța poate aplica doar detențiunea pe viață fără a putea ține cont de niciun criteriu prevăzut la capitolul VIII. Se propune excluderea acestei prevederi, individualizarea pedepsei se va face în baza articolului 82 alin. (1), art. 77 alin. (1) lit. a).

Articolul 90 alin. 4, exclude persoanele aflate în stare de recidivă de la aplicarea suspendării condiționate. Liberarea condiționată de pedeapsa penală permite statului să asigure ispășirea în comunitate a pedepsei stabilite de instanță. Astfel, persoana condamnată nu va pierde contactul cu familia și își va putea menține locul de muncă. De asemenea, în cazul liberării condiționate persoana poate fi obligată să nu întreprindă unele acțiuni ce ar spori gradul de recidivă sau să urmeze programe probaționale, ce ar facilita reabilitarea condamnatului. Astfel, în cazul unor infracțiuni excluderea posibilității condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, nu pare a fi oportună. Spre exemplu, în cazul infractorilor dependenți de droguri, care au șanse mai mari de a se reabilita în comunitate, decât în penitenciare.

Articolul 79 privind aplicarea unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege

Această prevedere permite judecătorilor să țină cont de circumstanțele excepționale de săvârșire a infracțiunii și de personalitatea infractorului, pentru diminua limitele de pedepse impuse de partea specială, în scopul aplicării unei pedepse proporționale. Acest instrument de individualizare a pedepsei penale este moștenit din perioada sovietică. Curtea Supremă de Justiție a Uniunii Sovietice în Hotărârea Explicativă a Plenului privind principiile de individualizare a pedepsei penale, menționa că, și circumstanțele atenuante prevăzute de codul penal, pot fi reținute drept circumstanțe excepționale²⁰. Această abordare, a fost reținută și în redacția originală a Codului Penal actual, fiind specificată la

²⁰, pct. 8 din Hotărâre., <http://russia.bestpravo.ru/ussr/data02/tex13848.htm>, accesat la 13/04/2016.

alineatul (2), conform căreia una sau mai multe circumstanțe atenuante pot constitui motiv de aplicare a articolului. Acest alineat a fost exclus ulterior, iar judecătorii au rămas fără linii directe care să ajute la aplicarea acestui articol. În acest sens, sugerăm suplینirea prevederilor de la articolul 79 privind condițiile de aplicare a pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege. În acest sens, putem menționa modelul Lituaniei, care a reușit să includă mai multe criterii pentru reținerea circumstanțelor atenuante ce ar permite aplicarea art. 79.

2. Crearea unui mecanism diferențiat de dispunere și divizare a suspendării pedepsei cu închisoarea

Condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoarea, Codul Penal va fi suplinit cu articolul 90¹. Decizia privind aplicarea divizării condiționate pe părți se va lua de instanță în baza criteriile generale de individualizare a pedepsei. Astfel, se va ține cont ca pedeapsa să fie una echitabilă, în acest sens decisiv ar trebui să fie dacă o suspendare condiționată este considerată un răspuns rezonabil și adecvat, în fiecare caz în parte. Totodată, se va ține cont de circumstanțele ce țin de personalitatea infractorului: vârsta condamnatului, sănătatea mintală, ocupație, situația familială și de conduită în societate, dar și alte aspecte prevăzute la art. 75 a Codului Penal. În același timp, se va ține cont de circumstanțele atenuante și agravante.

Instanța va putea aplica suspendarea divizată a suspendării condiționate în cazul infracțiunilor grave și deosebit de grave. Cel puțin jumătate din termenul individualizat al pedepsei cu închisoarea va trebui ispășit în penitenciar. Unele infracțiuni precum violul, omorul sau pornografia infantilă vor fi exceptate de la aplicarea acestui mecanism.

Liberarea condiționată înainte de termen - persoana care va executa o pedeapsă suspendată parțial va beneficia și de prevederile art. 91 privind liberarea condiționată înainte de termen. O asemenea prevedere este necesară pentru a putea motiva deținutul să adopte un comportament adecvat în timpul detenției.

Anularea și alte obligații - în timpul ispășirii pedepsei în penitenciar Totodată, dacă deținutul în timpul ispășirii pedepsei în penitenciar va săvârși o nouă infracțiune, atunci acesta va trebui să execute în penitenciar și partea de pedeapsă ce inițial a fost suspendată.

În privința fracțiunii de pedeapsă suspendată condiționat, se aplică aceleași reguli, ca la art. 90 Cod Penal, privind anularea și obligațiile adiționale ce pot fi impuse de instanță.

3. Sporirea numărului de ieșiri din penitenciar

Liberarea condiționată înainte de termen, art. 91 Cod Penal

Consiliul Europei recomandă aplicarea sistemului mandatar de suspendare condiționată în cazul pedepselor atât de mici, încât evaluarea liberării condiționate nu va face o diferență atât de mare încât să compenseze costurile. Considerăm oportună implementarea unui sistem similar cu cel din Marea Britanie, descris supra, și în Republica Moldova.

Astfel, sugerăm ca liberarea înainte de termen să se facă automat, pentru infracțiunile ușoare sau mai puțin grave. Excepții să fie făcute, doar în cazul în cazul crimei organizate, violenței domestice,

infraacțiunile privind viața sexuală îndreptate împotriva minorilor. Totodată, instanța poate refuza motivat dispunerea liberării condiționate.

Reducerea condițiilor ce trebui întrunite în vederea liberării condiționate înainte de termen

Totodată, precum reiese din datele statistice prezentate supra, numărul de deținuți liberați condiționat s-a redus considerabil, considerăm că acest lucru s-a produs din cauza numărului mare de condiții a fi întrunite pentru a beneficia de liberare. La moment, sunt nouă condiții spre a fi întrunite pentru ca deținutul să poată beneficia de liberare condiționată. În 2002, la adoptarea Codului Penal deținutul trebuia să îndeplinească doar trei condiții pentru a putea beneficia de liberare. Proliferarea condițiilor pentru liberare, nu pare să servească scopului instituirii acestui mecanism, iar experții Consiliului Europei s-au arătat îngrijorați de unele condiții precum lipsa automutilării sau a tentativei de suicid²¹. Unele din aceste condiții sunt absolute și exclud liberarea condiționată înainte de termen, spre exemplu plata integrală a daunelor, lipsa automutilărilor sau a tentativelor de suicid. În timp ce altele se bazează pe niște prezumții făcute de judecător: „instanța de judecată va considera posibilă corectarea condamnatului fără executarea deplină a pedepsei”.

Se propune revizuirea sau eliminarea următoarelor condiții pentru aplicarea liberării înainte de termen:

Plata integrală a daunelor pentru a beneficia de liberarea înainte de termen. Această condiție este în contradicție cu Recomandarea Rec (2003) 22 Consiliului Europei,²² care prescrie:

„Criteriile pe care trebuie să le îndeplinească deținuții pentru a fi liberați condiționat trebuie să fie explicite și clare. Trebuie să fie, de asemenea, realiste în sensul că trebuie să țină cont de personalitatea deținutului și condițiile sociale și economice, precum și de accesibilitatea programelor de reintegrare.”

Totodată, deținuții nu dispun de posibilitatea de a plăti daunele. În 2014, aproximativ 11% din deținuți au putut presta munca remunerată în cadrul penitenciarului. Astfel, statul face imposibilă liberarea înainte de termen, chiar și în cazurile în care condamnatul vrea să compenseze daunele provocate. Mai mult de atât, în cazul deținuților de viață, care nu au acces la muncă remunerată, liberarea înainte de termen este imposibil de aplicat. Atât timp cât statul nu poate asigura cu muncă deținuții pentru a-și plăti daunele, această condiție nu face decât să mărească cheltuielile statului pentru deținerea condamnaților în penitenciare.

Soluția ce ar permite recuperarea daunelor de către victimă, ar putea fi ca liberarea înainte de termen să fie condiționată de repararea daunelor. Această obligație poate fi impusă fără a face modificări la legislația penală, fiind prevăzută posibilitatea stipulată de art. 91 alin. (2). Astfel, condamnatului i se va da posibilitatea și va fi stimulat să achite daunele în termenul de pedeapsă rămas neexecutat.

În Norvegia liberarea condiționată înainte de termen este condiționată doar de comportamentul deținutului și perspectivele de reintegrare. Statul va achita daunele cauzate victimei, iar mai apoi va urmări să recupereze acești bani de la condamnat.

O altă abordare o găsim în legislația României, care condiționează liberarea înainte de termen de plata

²¹ Ibid. p. 42

²² Ibid. punctul 8 din recomandare.

integrală a daunei cauzate, însă, în cazul neachitării condamnatul poate fi liberat dacă dovedește că a făcut tot ce-i stă în putință pentru achitarea daunei²³.

Federația Rusă, are o prevedere similară, obligând condamnatul să achite total sau parțial dauna cauzată prin infracțiune. Mai mult decât atât, Curtea Supremă de Justiție a Federației Ruse prin „Hotărârea Explicativă privind practica judiciară a liberării condiționate înainte de termen și înlocuirii părții neexecutate printr-o pedeapsă mai blândă” **notează că judecătorul nu este în drept să refuze liberarea înainte de termen, chiar dacă, din motive obiective, a fost restituită doar o parte nesemnificativă din dauna pricinuită victimei**²⁴.

În consecință propunem modificarea articolului 91 alin (1) și includerea posibilității liberării condiționate în cazul în care deținutul dovedește că a încercat plata daunelor, dar nu a avut nicio posibilitatea să le îndeplinească. Continuarea plăților poate fi asigurată prin condiționarea liberării de repararea daunelor cauzate în termenul stabilit de instanță, care poate fi impusă prin coroborarea art. 91 alin. (2) și 90 alin. (6), lit. e). Totodată, este necesară impunerea unei perioade de grație după liberare, astfel încât deținuții să poată dispune de timp pentru angajare.

O altă condiție a fi împlinită de către deținut pentru a beneficia de liberarea înainte de termen este **executarea și să nu refuze executarea muncilor remunerate sau neremunerate de îngrijire sau amenajare a penitenciarului și a teritoriului, de îmbunătățire a condițiilor de trai și medico-sanitare de detenție**²⁵

Putem atesta lipsa proporționalității dintre fapta săvârșită și pedeapsă. O singură acțiune de nesupunere față de cerințele legitime ale administrației penitenciarului de a presta munci, va avea efect pe toată perioada pedepsei, fără a fi prevăzută o perioadă de stingere a acestei măsuri punitive, ceea ce nu respectă principiul proporționalității.

Codul de executare al Republicii Moldova, de asemenea, impune participarea obligatorie a condamnaților la munci neremunerate²⁶. Totodată, deținutul ce refuză să îndeplinească nemotivat cerințele legitime ale personalului penitenciarului poate fi pedepsit disciplinar²⁷. În acest context, este de notat că Comisia penitenciarului, în cazul refuzurilor sistematice de a presta munci neremunerate, poate recomanda judecătorului să nu aplice liberarea condiționată.

Totodată, este vorba despre o dublă sancționare a aceleiași fapte, ce este interzisă atât de Codul de Executare al Republicii Moldova la art. 247 alin. (3), cât și de recomandarea Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei referitoare la Regulile Penitenciare Europene Rec(2006)2: *„Un deținut nu va fi niciodată pedepsit de două ori pentru aceeași faptă sau pentru același comportament.”*

Implicarea deținuților în activități poate facilita reeducarea și reintegrarea în societate. În Norvegia, conform Codului de Executare, deținuții condamnați definitiv sunt obligați să participe la activități în timpul executării pedepsei, iar sistemul corecțional este obligat să ofere deținuților această posibilitate. Însă, obligativitatea participării la activități poate fi suspendată în caz de boală sau incapacitate de

²³ Art. 100 Cod Penal al României, Legea nr. 286/2009 <http://lege5.ro/en/Gratuit/gezdmnrzgi/codul-penal-din-2009/1110?pid=65083807&d=2016-01-31#p-65083807>, accesat la 31.01.2016.

²⁴ Paragraful 7 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse privind practica judiciară a liberării condiționate înainte de termen și înlocuirii părții neexecutate printr-o pedeapsă mai blândă din 21.04.2009, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_87192/, accesat la 31.01.2016.

²⁵ Condiție introdusă prin Legea nr. 387-XVI pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 08.12.2006

²⁶ Art. 234 alin. (3) Codul de Executare al RM.

²⁷ Art. 245¹ coroborat cu art. 242¹.

muncă. Totodată, refuzul sistematic de a lua parte în activități, permite administrației să aplice sancțiuni administrative.

În același timp, refuzul condamnatului de a presta munci neremunerate, nu trebuie să constituie un motiv de refuzare a liberării condiționate pentru deținuții ce nu sunt ași de muncă sau pentru cei în etate, astfel de excepții nu sunt prevăzute de Codul Penal²⁸.

Sugerăm excluderea acestei condiții din Codul Penal. Condiția susmenționată trebuie să facă parte din aspectele ce trebuie discutate de Comisia penitenciarului, Comisia fiind în drept „să propună prezentarea condamnaților pentru eliberarea condiționată înainte de termen în instanța de judecată”,²⁹. De asemenea, această caracterizare trebuie prezentată judecătorului care va evalua individualizat dosarul fiecărui deținut.

O altă condiție pentru a beneficia de dreptul de liberare condiționată este să nu fi săvârșit o nouă infracțiune după ce a beneficiat de liberarea condiționată³⁰.

Excluderea liberării condiționate a condamnatului ce a săvârșit o nouă infracțiune în perioada condiționării pedepsei, fără a lua în calcul gravitatea infracțiunii săvârșite, dacă infracțiunea a fost săvârșită din imprudență sau cu intenție și alte aspecte ce țin de personalitatea infractorului, este contrară scopului liberării condiționate. Astfel, condamnatul nu va putea fi motivat să adopte un comportament corect și să se reeduce, deoarece pedeapsa spre ispășire nu va putea fi revizuită.

Se propune excluderea acestei condiții. Totodată, aspectul privind săvârșirea unei infracțiuni după ce persoana a fost liberată condiționat trebuie luat în calcul de comisia penitenciarului și judecător atunci când decide asupra liberării condiționate pentru noua infracțiune.

De asemenea, se propune excluderea condiției privind lipsa automutilărilor și a tentativelor de suicid.

Automutilarea și riscul de suicid este mai des întâlnită în rândul populației penitenciare. Condamnații și preveniții sunt supuși unui stres enorm în prima perioadă de deținere, riscul tentativei de suicid este foarte mare. Tentativele de suicid și automutilarea sunt direct legate de lipsa respectului față de sine, pot fi o cale de a cere ajutor sau pot fi cauzat de diferite boli mintale³¹. Conform jurisprudenței CtEDO, autoritățile au obligația pozitivă de a proteja persoanele ce se află în custodia lor³².

Excluderea dreptului la liberare înainte de termen în baza acestor motive este discriminatorie față de persoanele ce suferă de dizabilități mintale. Mai mult de atât nu există vreo corelație între riscul de recidivă și tentativa de suicid sau automutilare.

Este de menționat că în șase luni de la adoptarea acestei modificări la legislație, conform datelor Departamentului Instituțiilor Penitenciare, numărul automutilărilor nu s-a modificat esențial.

Totodată, această normă poate fi considerată ca fiind contrară art. 8 din CEDO, astfel în cauza Pretty împotriva Regatului Unit, Curtea menționează:

62. [...] chiar și când comportamentul menționat reprezintă un risc pentru sănătate sau atunci când

²⁸ Codul de Executare, art. 234, alin. (1), prevede excepții.

²⁹ Hotărârea nr. 583 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, din 26.05.2006, punctele 445-449.

³⁰ Condiție introdusă prin Legea nr. 82 pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 29.05.2014.

³¹ Studiile în acest domeniu arată că persoanele ce suferă de boli mintale au risc foarte mare de suicid și de automutilare

³² Hotărârea CEDO Keenan c. Marii Britanii, în special paragraful 52 din <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59365>.

poate fi estimat în mod rezonabil că este vorba de un comportament ce amenință viața, **jurisprudența instituțiilor Convenției consideră că impunerea de către stat a unor măsuri cu caracter coercitiv sau penal ca aducând atingere vieții private**, în sensul art. 8 § 1, și care au nevoie de o justificare în sensul paragrafului 2 a articolului menționat (a se vedea, spre exemplu, [...] Laskey, Jaggard et Brown [...] Acmanne și alții c. Belgique, no 10435/83, ...).

În același timp, această pedeapsă este rigidă, deoarece nu ține cont de motivele automutilării sau a tentativei de suicid. Mai mult de atât este neproportională cu încălcarea admisă. În cazul persoanelor condamnate la pedepse îndelungate sau la detențiune pe viață, automutilarea sau tentativa de suicid le exclude dreptul de a fi eliberați înainte de termen, chiar dacă a fost săvârșită în primii ani de detenție. Ceea ce poate avea un efect advers față de cel urmărit prin introducerea acestor modificări.

Mai mult de atât, automutilarea este prevăzută de Codul de Executare drept o abatere disciplinară foarte gravă care duce la aplicarea sancțiunilor disciplinare prevăzute la art. 246¹. Conform punctului 63 din Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre, referitoare la Regulile Penitenciare Europene Rec(2006)2:

„Un deținut nu va fi niciodată pedepsit de două ori pentru aceeași faptă sau pentru același comportament.”

Aceeași interdicție poate fi găsită la art. 247 alin. (3) din Codul de Executare. Or, de facto, **condamnatul va fi pedepsit de două ori**, prima dată de administrația penitenciarului în mod direct, iar a doua oară indirect, prin excluderea dreptului de a fi eliberat condiționat.

Acestea fiind spuse, o asemenea reglementare este inutilă deoarece liberarea condiționată este, oricum, condiționată de stingerea pedepsei. Conform art. 91 alin. (6²) persoana nu poate fi liberată condiționat dacă se află sub acțiunea sancțiunii disciplinare, care se stinge după un an de la executarea ultimei sancțiuni³³.

Excluderea condiționării liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen de stingerea încălcărilor de regim³⁴

În Codul de Executare sunt prevăzute 39 de obligații și interdicții care pot duce la aplicarea sancțiunilor disciplinare. Unele nu sunt clar reglementate, spre exemplu: „condamnatul este obligat să manifeste o atitudine cuviincioasă față de orice persoană cu care intră în contact”. Abaterile disciplinare sunt de trei tipuri: foarte grave, grave și ușoare. Acțiunea sancțiunii disciplinare este de un an, indiferent de gradul abaterii sau alte circumstanțe. De aceea, introducerea acestei norme în Codul Penal, fără a ține cont de particularitățile menționate mai sus, nu pare a ține cont de individualizarea pedepsei în dependență de abaterea săvârșită de fiecare condamnat.

Este de menționat că la liberarea condiționată judecătorul și Comisia penitenciarului, trebuie să țină cont de comportamentul deținutului pe toată perioada deținerii.

4. Reducerea limitelor de pedeapsă pentru persoanele ce nu au atins vârsta de 21 de ani

Necesitatea unei politici penale mai blânde în privința tinerilor care nu au atins vârsta de 21 de ani, a fost invocată în recomandările unui Raport al Proiectului Twinning de susținere a reformării sistemului instituțiilor penitenciare în Republica Moldova în 2011³⁵. În acest raport se menționează „în art. 70 CP

³⁴ Condiții introduse prin Legea nr. 82 pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 29.05.2014.

³⁵ Twinning Project Final Report, “Susținerea reformării Sistemului Instituțiilor Penitenciare și a Reformei Penale în Republica Moldova”, Moldova, Germania și Olanda, 24 martie 2011

alin. (3) de a înlocui cifra 18 cu 21³⁶. Mărirea limitei de vârstă pentru aplicarea prevederilor legislației penale existente aplicabile minorilor și tinerilor în vârstă de până la 21 de ani este inspirată din practica și datele statistice care caracterizează nivelul dezvoltării psihologice, intelectuale și volitive, care, de fapt, corespund unui minor sau tânăr de vârstă apropiată minorilor.

Acest lucru ne face să avem aceleași abordări pentru adolescenți ca și pentru minorii cu vârsta sub 18 ani. Într-o anumită măsură, se poate spune că încălcarea regulilor este ceva ce se poate aștepta de la acest grup. Efectul primar-preventiv al pedepsei este redus sau inexistent. Mai mult, această categorie de persoane este puternic influențată de colegi și mediu. **Acest lucru înseamnă că, amplasarea în închisori pentru adulți i-ar supune riscului ridicat de dezvoltare a viitorului comportament criminal.**

Cercetările din domeniul criminologiei din Germania³⁶, concluzionează că un accent mai sporit în deciziile judecătorești asupra mijloacelor de reabilitare, în privința infractorului de până la vârsta de 21 de ani, duce la mai puține viitoare infracțiuni și mai puține victime ale infracționalității.

Aceste considerente au condus ca în cele mai multe jurisdicții, să se impună considerente juridice specifice, inclusiv, pentru acest grup de adulți tineri.

Germania a creat încă din 1954 tribunale pentru infractorii minori de până la 18 ani, în care se aplică dreptul juvenil. Aceste instanțe preiau, la moment, cazurile cele mai grave ale infractorilor în vârstă de până la 21 de ani. La acest nivel de vârstă, nivelul condamnărilor este semnificativ mai mic, iar timpul maxim de închisoare este de 10 ani. Instanțele sunt obligate să ia în calcul în primul rând, chestiunile legate de prevenire. Judecătorii trebuie să argumenteze de ce nu aplică sancțiuni neprivative de libertate în fiecare caz.

Sistemul judiciar spaniol a adoptat recent un sistem foarte similar cu cel german.

Austria și Lituania au un sistem flexibil, instanțele sunt obligate să ia în considerare vârsta și dezvoltarea maturității până la vârsta de 24 de ani

Țările Scandinave, Țările de Jos și Slovenia au prevederi speciale în Codul penal pentru minori. Atunci când evaluarea constată că este necesar, aceste dispoziții pot fi aplicate și infractorilor în vârstă de până la 23 de ani. Este prevăzut că instanța poate evita nivelul minim de condamnare și pedeapsa necondiționată cu închisoarea poate fi utilizată numai în cazuri excepționale.

Elveția are prevederi similare, dar a extins grupul țintă pentru astfel de dispoziții până la vârsta de 25 de ani.

Începând cu anii 80, acest proces a luat o turnură diferită în Statele Unite. Chiar dacă acești factori sunt luați în considerare în cazurile cu pedeapsă capitală, nu este neobișnuit de a găsi minori până la vârsta de 16-17 ani în penitenciarele pentru adulți din SUA. Recent, practica judiciară în unele state din SUA, arată că acești factori sunt din ce în ce mai mult luați în considerare din nou. California a extins chiar și vârsta maximă pentru infractorii care își ispășesc pedeapsa în penitenciarele pentru minori - la 25 de ani.

³⁶ Klaus Boers, Just Reinecke; Delinquenz in Jugendalter - 2009

În lumina celor specificate mai sus, considerăm oportun ca Republica Moldova să se racordeze recomandărilor internaționale referitoare la tratamentul delincvenței tinerilor, să considere cercetările științifice și să se ghideze de cele mai bune practici existente în statele dezvoltate, în scopul îmbunătățirii legislației interne, și anume art. 70, 71, 72, 75, 76, 79 Cod Penal.

5. Consolidarea principiului Consiliului Europei, ce prevede privarea de libertate drept o soluție ultimo ratio

Criteriile generale de individualizare a pedepsei art. 75 din Codul Penal la alin. (2) indică criteriul general conform căruia o pedeapsă mai aspră din alternativele prevăzute se stabilește când o pedeapsă mai blândă, nu își va atinge scopul.

În Codurile Penale ale Letoniei³⁷ și Estoniei³⁸, care au aceeași structură ca și cel din Moldova, legiuitorul a introdus un alineat în articolul ce ține de individualizarea pedepsei, care impune instanței să evite, mai ales, pedeapsa cu închisoarea din alternativele prevăzute și să-și motiveze decizia în cazul aplicării acestei pedepse. În acest sens, considerăm necesară introducerea unui paragraf similar ce ar sublinia faptul că privarea de libertate este o măsură excepțională.

Articolul 90 prevede posibilitatea suspendării condiționate a pedepselor cu închisoarea pe un termen de cel mult 5 ani pentru infracțiunile săvârșite cu intenție și de cel mult 7 ani pentru infracțiunile săvârșite din imprudență. Ținând cont de costurile detenției atât pentru societate, cât și de efectele nocive pentru deținut, se propune suspendarea automată a pedepselor cu închisoarea în cazul a pedepselor cu închisoarea pe un termen de cel mult 3 ani pentru infracțiunile săvârșite cu intenție și de cel mult 5 ani. Suspendarea automată trebuie să aibă loc doar dacă condamnatul este la prima condamnare, și instanța din motive bine întemeiate nu îi refuză suspendarea.

Art. 92 Înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă este utilizată foarte puțin de către instanțe. Acest lucru se poate datora faptului că pedeapsa cu închisoarea în cazul infracțiunilor, privind care poate fi aplicat acest articol, ușoare sau mai puțin grave, poate fi schimbată de judecător la individualizare. De aceea, considerăm oportun ca aplicarea acestui articol să poată fi făcută și pentru infracțiunile grave, după executarea a jumătate din termenul de închisoare stabilit de instanță.

Totodată, pentru a spori măsurile de monitorizare și reintegrare a persoanei se propune modificarea acestui articol, în vederea prevederii posibilității de a aplica obligațiile prevăzute la art. 90 alin. (6).

Extinderea aplicării art. 96 în privința amânării condamnării pentru femeile care au copii până la 8 ani și asupra bărbaților, care au la întreținere copii

Articolul 96 Cod Penal prevede amânarea executării pedepsei pentru femeile gravide sau cele cu copii până la 8 ani. Acest articol este unul foarte util pentru că permite ca persoana condamnată să rămână în mediul familial și să poată îngriji de copiii săi. Însă, aplicarea acestui articol numai femeilor are nicio justificare. Astfel, se propune extinderea aplicării amânării pedepsei și bărbaților care sunt unicii îngrijitori ai copiilor.

³⁷ Art. 46 alin. 4 din Codul Penal al Letoniei specifică că pentru infracțiunile ușoare sau mai puțin grave pedeapsa cu închisoarea poate fi aplicată doar dacă alte pedepse nu vor atinge scopul pedepsei penale.

³⁸ Art. 56 din Codul Penal al Estoniei: Pedeapsa cu închisoarea poate fi aplicată doar dacă scopul pedepsei penale nu poate fi atins printr-o altă pedeapsă. Totodată, în cazul în care sunt prevăzute alternative la pedeapsa cu închisoarea judecătorul ar trebui să motiveze neaplicarea alternativelor.

Totodată, acum legea prevede că după împlinirea vârstei de 8 ani judecătorul poate decide: înlocuirea pedepsei cu o pedeapsă mai blândă, trimiterea condamnatei în penitenciar sau liberează condamnată de executare. Alegerea dintre cele trei opțiuni nu se bazează pe niciun criteriu. Astfel, se propune liberarea automată a persoanei de executarea pedepsei, dacă persoanei ia fost amânată pedeapsa pentru o perioada mai mare de 3 ani, fără a săvârși o nouă infracțiune sau încălcări sistematice ale condițiilor impuse în termenul de probă. Astfel, în cazul încălcărilor sistematice instanța va decide, dacă poate fi aplicată înlocuirea pedepsei sau trebuie să trimită persoana în penitenciar pentru executarea părții neexecutate a pedepsei.

Articolul 55, permite procurorului sau instanței de judecată, dacă sunt întrunite anumite condiții, să atragă la răspundere contravențională, persoana care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Uneori persoanele liberate de răspundere penală au nevoie de asistență terapeutică și cognitivă. Astfel, procurorul ar trebui să poată condiționa liberarea de răspundere penală de participarea într-un asemenea program. Totodată, situația materială a persoanei nu trebuie să constituie un motiv pentru a nu beneficia de liberarea de răspundere penală. În acest sens, procurorul trebuie să poată cere instanței aplicarea muncii neremunerate.

În unele situații, precum în cazul infracțiunii descrise la art. 264¹, intenția legiuitorului este de a retrage permisul de conducere în scopul prevenirii săvârșirii de alte infracțiuni și pedepsirii infractorului. Or, tragerea la răspundere contravențională cu aplicarea unei amenzi nu pare a atinge dezideratul acestuia. De aceea, se propune lărgirea obligațiilor și a pedepselor complementare ce pot fi dispuse sau să ceară a fi dispuse de către instanță.

Articolul 80 Aplicarea pedepsei în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției

În hotărârea CtEDO Scoppola c. Italiei nr. 2 din Curtea a recunoscut procedura simplificată – acordul de recunoaștere a vinovăției ca o procedură ce nu încalcă dreptul inculpatului la un proces echitabil, chiar și pentru infracțiuni excepțional de grave pentru care legea penală prevede detențiune pe viață. Curtea a specificat că inculpatului la încheierea acordului i s-au explicat toate riscurile și beneficiile în cazul unui asemenea acord și el l-a acceptat, fiindu-i stabilit în acest caz în loc de detențiune pe viață – 30 ani închisoare. Procedurile simplificate în procesul penal sunt recomandate și de către Consiliul de Miniștri al Consiliului Europei **în Recomandarea Nr. R (87) 18 privind simplificarea justiției**

Penale. Deși, în Codul de procedură penală încă din 2003 a fost introdus acordul de recunoaștere a vinovăției ca procedură simplificată, dar care asigură toate garanțiile procesuale ale inculpatului, ulterior prin Lege n. 66 din 5.04.2012 Codul a fost completat cu art. 364¹ – o altă procedură simplificată – judecarea pe baza probelor administrate la faza de urmărire penală, procedură care se aplică pentru toate categoriile de infracțiuni, însă nu asigură în deplină măsură garanțiile procesuale ale inculpatului, fapt ce a determinat Plenul Curții Supreme de Justiție în 2012 să adopte o Recomandare de aplicare a acestei norme, iar la 16.12.2013 să adopte o hotărâre cu caracter explicativ.

Întru asigurarea în deplină măsură a garanțiilor procesuale ale inculpaților în proiect se propune modificarea art. 80 Cod penal și a art. 509 alin. (4) din Codul de procedură penală care reglementează aplicarea pedepsei în cazul acordului de recunoaștere a vinovăției astfel ca pedeapsa în această procedură să fie redusă după principiile din alin. (8) art. 364¹ Cod de procedură penală, iar ultimul să fie exclus din Cod.

6. Mecanismul preventiv și compensatoriu în conformitate cu standardele CEDO

Dat fiind că art. 384 alin. (4) CPP prevede posibilitatea în cadrul judecării cauzei în fond a reducerii

pedepsei ca recompensă pentru încălcarea drepturilor inculpaților, dar această reducere este condiționată de stabilirea din vina cui au fost comise aceste încălcări, în proiect se propune excluderea acestei condiții, deoarece vinovăția pentru încălcarea drepturilor fundamentale poate fi constatată în alt proces, inițiat împotriva altor persoane nu a inculpatului.

Mecanismul de reparare a prejudiciului pentru condiții precare de detenție este prevăzut în proiect în art. art. 373² -373⁴ CPP, fiind de competența judecătorului de instrucție, care examinează și chestiunile privind punerea în executare a hotărârilor judecătorești. Mecanismul conține condiții pentru conținutul plângerii și care probe pot confirma încălcările invocate, termenul de la care poate fi depusă plângerea pentru reducerea pedepsei, cui îi aparține sarcina probației și cum se vor evalua condițiile de detenție contestate.

Remediul preventiv constă în obligarea de către instanță a administrației penitenciarului să înlăture condițiile precare constatate, stabilindu-i termen, iar despre executarea hotărârii Ministerul Justiției urmează să informeze instanța.

Mecanismul compensatoriu prevede mai multe posibilități de reparare a prejudiciului și a cheltuielilor judiciare:

- a) prin reducerea pedepsei, calculându-se de la 1 la 3 zile reduceri pentru 10 zile de detenție în condiții precare în dependență de gravitatea condițiilor;
- b) în cazul în care pedeapsa rămasă nu permite deducerea integrală a pedepsei reduse, deținutul în privința perioadei restante poate solicita despăgubire bănească – suma echivalentului în valută națională de la 3 la 6 euro pe zi de detenție,
- c) iar persoanele care deja au executat pedeapsa cu închisoare integral pot să sesizeze instanța civilă cu o cerere de despăgubire în procedura contencioasă prevăzută de Codul de procedură civilă.

Plângerea se va examina la locul de detenție cu participarea obligatorie a persoanei deținute, a reprezentantului administrației, hotărârea instanței va putea fi contestată la instanța ierarhic superioară în termen de 10 zile cu recurs. Dacă părțile vor declara la pronunțare că nu vor depune recurs, hotărârea se va trimite în 3 zile spre executare.

5. Fundamentarea economico-financiară

Implementarea proiectului de față presupune cheltuieli financiare suplimentare din bugetul de stat. În dependență de numărul plîngerilor depuse de către condamnați.

6. Denumirea autorităților care au avizat proiectul de act normativ. Rezultatele avizării

În scopul respectării prevederilor Legii nr. 239 din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional, proiectul a fost plasat pe pagina web oficială a Ministerului Justiției www.justice.gov.md, compartimentul *Transparența decizională*, directoriul *Proiecte de acte normative remise spre coordonare*.

Viceministru

Nicolae EȘANU